

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Дубового Андрія Сергійовича на тему: «Теоретико-правові аспекти справедливості та дієвості в системі принципів юридичної відповідальності», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Дисертаційна робота Дубового Андрія Сергійовича на тему: «Теоретико-правові аспекти справедливості та дієвості в системі принципів юридичної відповідальності» була розглянута на засіданні міжкафедрального семінару, який було проведено 19 лютого 2026 року, протокол №6.

Актуальність теми дослідження. Розвиток сучасного суспільства нерозривно пов'язаний із необхідністю глибинного наукового аналізу його ціннісних засад, які одночасно й є орієнтирами його розвитку. Право у цьому контексті виступає не лише регулятором суспільних відносин, а й феноменом, що втілює загальносоціальну, політичну, культурну та світоглядну цінність. Воно є особливою формою самоорганізації суспільства, яка визначає межі свободи та відповідальності, встановлюючи рівновагу між індивідуальною автономією та публічним інтересом.

Серед ключових інструментів такого балансу вагоме місце займає інститут юридичної відповідальності. Саме через цей інститут право реалізує свою охоронну функцію, виявляючи межі належного та протиправного, забезпечуючи правопорядок та справедливість. Варто наголосити, що юридична відповідальність є не лише санкцією, а й виразом ціннісних орієнтирів суспільства, показником зрілості правової системи та здатності держави гарантувати права і свободи людини.

Сучасний етап розвитку України позначений масштабними трансформаціями, пов'язаними з європейською інтеграцією, реформуванням державного управління, оновленням правової доктрини в умовах викликів війни та глобалізації. У цих умовах особливої актуальності набуває переосмислення юридичної відповідальності не лише як правової категорії, а й як філософсько-правового феномену. Це вимагає системного аналізу її принципів, серед яких магістральними виступають справедливість та дієвість.

Принципи справедливості й дієвості – це не абстрактні моральні ідеї, а фундаментальні правові орієнтири, що визначають зміст і легітимність усієї системи юридичної відповідальності. Справедливість забезпечує відповідність між правом, законом і суспільним ідеалом правопорядку, тоді як дієвість засвідчує здатність права реально досягати своїх цілей у правозастосуванні. Недостатня теоретична розробленість цих категорій у сучасній вітчизняній науці призводить до прогалин у доктрині, колізій у законодавстві та зниження якості правозастосування.

Отже, наукове осмислення справедливості та дієвості як засад юридичної відповідальності має подвійне значення: теоретичне – для розвитку загальної теорії та філософії права і практичне – для підвищення

ефективності правотворчої та правозастосовної діяльності держави. Саме цим обумовлюється актуальність обраної тематики, яка поєднує філософсько-правовий, доктринальний та прикладний виміри, формуючи нову дослідницьку парадигму у вітчизняній правничій науці.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становить широке коло наукових праць, присвячених проблемам теорії держави і права, філософії права, юридичної деонтології, правової герменевтики, гносеології права та загальної теорії юридичної відповідальності. У дисертації використано фундаментальні напрацювання класичних і сучасних учених, зокрема В. М. Вітрука, Н. А. Загребельної, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, С. М. Прилипка, П. М. Рабіновича, М. І. Козюбри, В. В. Копейчикова, В. В. Корольової, І. М. Доляновської, О. В. Петришина, В. В. Ладиченка, О. Д. Тихомирова, С. Д. Гусарєва, Р. Л. Черноп'ятова, Д. М. Лук'янця, М. А. Хавронюка, В. К. Грищука, В. М. Маліновської та інших дослідників, які здійснили вагомий внесок у формування сучасної доктринальної парадигми юридичної відповідальності.

Особливе значення для висвітлення теоретико-методологічних аспектів роботи мали праці, присвячені розвитку герменевтичного й аксіологічного підходів у праві (Г.-Г. Гадамер, П. Рікер, Ю. М. Оборотов, Н. Сатохіна, В. Майхофер), проблемам правової інтерпретації та природи правових принципів (А. М. Колодій, М. В. Савчин, О. О. Бандура), а також дослідженням концептуальних засад справедливості у праві (І. Кант, Дж. Ролз, Г. Йонас, М. Веласкес).

З огляду на філософсько-правовий характер категорій «справедливість» і «дієвість», вагому роль відіграли наукові розвідки, спрямовані на з'ясування морально-етичних критеріїв юридичної відповідальності (А. Гелеш, М. Мануйлов, В. Середюк), історико-правових засад становлення інституту відповідальності (П. Беккарія, Т. Гоббс, І. Кант), а також праці, присвячені теоретичній еволюції правових категорій (С. Шигаль, О. Омельчук, М. Мироненко, В. Горбатенко).

У дослідженні використано сучасні доктринальні підходи до типології юридичної відповідальності, її функцій, структури та ознак (Д. М. Лук'янець, О. С. Літвінцева, Н. В. Зелена, В. В. Середюк, І. І. Шемелинець, А. І. Задніпряна, О. І. Мисак). Значну увагу приділено працям, у яких аналізуються проблеми співвідношення принципів і норм права, конкуренції правових принципів, а також застосування принципів у правотворчій і правозастосовній діяльності (М. В. Савчин, С. С. Осадчук, С. О. Короєд, С. В. Сакара).

Попри значний доробок учених, низка фундаментальних аспектів інституту юридичної відповідальності залишається недостатньо розробленою. Передусім відсутня цілісна доктринальна концепція принципів справедливості та дієвості, які у більшості досліджень розглядаються фрагментарно, як галузеві категорії або як загальнофілософські орієнтири – без системного аналізу їхнього місця серед принципів права та їхнього впливу на легітимність і результативність юридичної відповідальності.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснено в контексті науково-дослідної теми кафедри теорії та історії держави і права Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав людини та дитини в умовах розбудови правової, демократичної, соціально-орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (номер державної реєстрації: 0118U001384).

3. Наукова новизна отриманих результатів полягає у формуванні цілісного теоретико-правового підходу до розуміння змісту, природи та взаємодії принципів справедливості й дієвості у системі принципів юридичної відповідальності. У роботі вирішено наукове завдання, яке полягає у концептуальному обґрунтуванні структурних характеристик зазначених принципів, уточненні їх юридичної природи, виокремленні ключових ознак, розкритті їхнього концептуального змісту та визначенні їх системної ролі у забезпеченні легітимності та ефективності правозастосування. Здійснене дослідження забезпечило формування нового доктринального бачення принципів справедливості та дієвості як базових системних категорій сучасного вчення про юридичну відповідальність.

Уперше:

- концептуально обґрунтовано зміст, природу та системні зв'язки принципів справедливості й дієвості як ключових орієнтирів формування легітимного, пропорційного та результативного механізму юридичної відповідальності;

- розглянуто інститут юридичної відповідальності як цілісну систему взаємопов'язаних субінститутів, в основі функціонування яких перебувають фундаментальні принципи, що забезпечують стан правопорядку, відтворення нормативної моделі поведінки та превентивний вплив на чинники девіантності;

- доведено двокомпонентний (герменевтично-гносеологічний) характер формування принципів юридичної відповідальності, де зміст принципів виявляється одночасно як результат інтерпретації права, так і як відображення соціально-морального засудження протиправної поведінки, що історично зумовило становлення принципів справедливості, еквівалентності та дієвості;

- запропонована цілісна авторська модель співвідношення справедливості та дієвості у системі принципів юридичної відповідальності, яка пояснює їх взаємний вплив на процес покладання та реалізації юридичної відповідальності;

- здійснено комплексне узагальнення сучасних концепцій юридичної відповідальності з позиції їх впливу на формування змісту принципів справедливості та дієвості.

Удосконалено:

- теоретичне розуміння механізмів реалізації юридичної відповідальності крізь призму впливу системи принципів на процес її покладання; показано, що ефективність функціонування інституту

юридичної відповідальності прямо залежить від збереження змістовної цілісності та ненадмірної деформації його принципів;

- підхід до визначення та узгодження співвідношення справедливості та дієвості серед принципів юридичної відповідальності; уточнено їх статус як правових принципів, закономірності їх нормативного закріплення та прояви у правозастосуванні;

- розуміння об'єктивних критеріїв диференціації юридичної відповідальності з урахуванням тяжкості правопорушення, особи правопорушника та соціально-правових умов, що дає підстави для вдосконалення принципу індивідуалізації та пропорційності відповідальності;

- положення про дієвість юридичної відповідальності як принцип, що вимагає належної організації правозастосувальної діяльності, гарантування процесуальних прав учасників та забезпечення адекватності реагування правової системи на протиправні діяння;

- поняття, функції та типологію юридичної відповідальності, що дозволило обґрунтувати її синергетичну природу та визначити її сутність як складного правового феномену;

- систематизацію сучасних концепцій юридичної відповідальності, що дало змогу виокремити тенденції трансформації її теоретичних засад та виявити зміни у структурі значення ключових принципів.

Дістали подальшого розвитку:

- доктринальні положення щодо структури інституту юридичної відповідальності, включно з уточненням його внутрішньої організації, ролі субінститутів та механізмів їх взаємодії;

- розуміння герменевтичних і гносеологічних засад формування принципів юридичної відповідальності, що дало змогу виокремити нові аспекти юридичного тлумачення та пізнавальної оцінки цих принципів;

- концепції еволюції принципів юридичної відповідальності, що дозволило конкретизувати тенденції зміни їхнього змісту у сучасних умовах реформування правової системи;

- положення щодо оптимізації механізмів забезпечення справедливості та дієвості в юридичній практиці та їхньої ролі як гарантій належного функціонування інституту юридичної відповідальності.

4. Теоретичне значення результатів дисертації полягає у формуванні цілісної доктринальної концепції взаємодії принципів справедливості та дієвості, що збагачує загальну теорію права новими підходами до розуміння природи юридичної відповідальності. У роботі поглиблено наукові уявлення про синергетичний зв'язок між аксіологічним змістом права та праксеологічними результатами його реалізації, що дозволяє розглядати ці принципи як взаємодоповнюючі елементи єдиної системи. Авторське обґрунтування герменевтично-гносеологічної природи принципів створює методологічне підґрунтя для подальшого вивчення механізмів подолання розриву між абстрактною нормою та конкретним правозастосовним актом. Дослідження уточнює зміст категорій «справедливість» та «дієвість» у контексті сучасних стандартів верховенства права, що сприяє розвитку

вчення про правову визначеність та пропорційність державного примусу. Сформульована теоретична модель співвідношення цих принципів слугує основою для переосмислення функціонального призначення юридичної відповідальності, зміщуючи акцент із суто карального аспекту на відновлювальний та легітимісний. Розроблені дефініції та класифікації поглиблюють категоріальний апарат загальнотеоретичної юриспруденції, пропонуючи нові критерії оцінки якості правового регулювання.

5. Практичне значення результатів дисертації полягає в тому, що сформульовані у дисертаційному дослідженні положення, висновки та узагальнення можуть бути використані:

- у правотворчій діяльності для вдосконалення законодавства шляхом урахування принципів справедливості й дієвості як універсальних орієнтирів нормотворчої діяльності;

- у правозастосовній практиці під час тлумачення та застосування норм права при вирішенні юридичних справ, де постає необхідність забезпечення балансу між справедливістю, пропорційністю та дієвістю юридичної відповідальності; при обґрунтуванні законності, адекватності й ефективності застосованих правових заходів;

- у науково-дослідній роботі, як теоретичне підґрунтя для подальших досліджень проблематики інституту юридичної відповідальності, його принципів, їх еволюції, взаємодії та впливу на сучасні трансформації правової системи;

- у правовиховній та просвітницькій діяльності для формування правосвідомості, підвищення рівня правової культури та популяризації ідеї верховенства права, зокрема під час роз'яснення змісту принципів справедливості та дієвості;

- в освітньому процесі під час викладання дисциплін загальнотеоретичного та філософсько-правового спрямування («Теорія держави і права», «Історія вчень про державу і право», «Філософія права», «Юридична деонтологія»), а також у розробленні методичних матеріалів і курсів з проблем юридичної відповідальності та її принципів.

6. Особиста участь автора в одержанні наукових і практичних результатів, що викладені в дисертаційній роботі. Дисертація є самостійною роботою. Висновки й положення наукової новизни одержані автором самостійно. Дисертантом було опубліковано 14 праць за темою дисертації.

Дисертаційне дослідження виконано на кафедрі теорії та історії держави і права Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК». Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Загребельна Наталія Анатоліївна. Розглянувши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, рецензенти дійшли висновку, що дисертаційна робота Дубового А.С. є результатом самостійних досліджень і не містить елементів плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело. Дисертація характеризується єдністю змісту та відповідає діючим вимогам її оформлення.

7. **Список опублікованих праць за темою дисертації.** Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у тринадцяти наукових працях, серед яких: 4 статті у наукових виданнях, включених до переліку фахових видань України категорії «Б», 1 стаття, індексована в наукометричній базі даних Scopus, та 8 публікацій за матеріалами міжнародних науково-практичних і наукових конференцій.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

***Статті у періодичних наукових фахових виданнях,
в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:***

1. Дубовой А. Зумовленість як правовий феномен крізь призму концепцій юридичної відповідальності: сучасні реалії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2021. № 54. Том 1. С. 17–20. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.54.1.4>

2. Дубовой А. Обов'язок держави із забезпечення дієвості у практиці Європейського суду з прав людини. *Журнал «Ампаро» Запорізького національного університету*. 2022. Том 1. С. 78–83. DOI: <https://doi.org/10.26661/2786-5649-2022-spec-1-11>

3. Дубовой А. Справедливість як елемент правового поля. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 23–27. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.3>

4. Дубовой А.С., Загребельна Н.А. Теоретичні аспекти визначення змісту юридичної відповідальності в системі права. *«Legal Bulletin» : зб. наук. праць ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»*. 2023. Вип. 2(8). С. 17–23. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2023-08-17-23>

5. Nataliia Zahrebelna, Andriy Dubovoy, Oleksandr Vashchuk, Serhii Sadovyi, Alla Pyshna. Grundlagen of Legal Responsibility and Guaranteeing the Efficacy of Measures in Compliance with European Human Rights Standards. *Yustisia Jurnal Hukum*. 2024. Vol. 13 № 2. Pp.189–209. DOI: <https://doi.org/10.20961/yustisia.v13i2.79537>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Дубовой А.С. Основні підходи до розуміння сутності юридичної відповідальності. *Розвиток науки в Україні під час воєнного стану: LXXXII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція (30 березня 2022 р.)*. Луцьк. 2022. С. 48–51. URL: https://el-conf.com.ua/wp-content/uploads/2022/04/%D0%9B%D1%83%D1%86%D1%8C%D0%BA_%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%8C_2022.pdf

7. Дубовой А.С. Типологія юридичної відповідальності в якості правового інституту. *Актуальні дослідження правової та історичної науки: Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (5–6 квітня 2022 р.)*. Тернопіль. 2022. С. 3–5. URL: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=3337

8. Дубовой А.С. Специфіка правової справедливості. *Наукові тренди постіндустріального суспільства: III Міжнародна наукова*

конференція (21 жовтня 2022 р.). Дніпро: Міжнародний центр наукових досліджень. 2022. С. 91–92. URL: <https://doi.org/10.36074/mcnd-21.10.2022>

9. Dubovoi A.S. Epistemological component of the characteristics of the system of principles of legal responsibility. *IV Міжнародна конференція «Держава, регіони, підприємство: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку»* (7 грудня 2022 р.). Київ: Університет «КРОК». 2022. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1353>

10. Дубовой А.С. Давньоримські філософи про дотримання раціонального застосування юридичної відповідальності. *Наукові тренди постіндустріального суспільства: матеріали IV Міжнародної наукової конференції* (31 березня 2023 р.). Суми: Європейська наукова платформа. 2023. С. 68–70. URL: <https://doi.org/10.36074/mcnd-31.03.2023>

11. Дубовой А.С. Вплив справедливості на легітимність правової системи. *Інноваційні дослідження та перспективи розвитку науки і техніки у XXI столітті: Міжнародна науково-практична конференція до 30-річчя Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука»* (19 жовтня 2023 р.). Рівне : ВПНЗ «МЕГУ». 2023. Ч 2. С. 38–39. URL: <https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/handle/123456789/4432>

12. Дубовой А.С. Дуалістична концепція юридичної відповідальності. *Міжнародна науково-практична конференція «Українська держава та її громадянин – вимір соціально-правових цінностей (минуле, сучасне, майбутнє)»* (26–27 жовтня 2023 р.). Київ: Київський кооперативний інститут бізнесу і права. 2023. С. 31–32. URL: https://kkibp.edu.ua/images/2023_Year/Pravo/2023%20%204_compressed.pdf

13. Дубовой А. Принципи дієвості та справедливості в філософії права ХХ століття: аналіз ідей та підходів. *XVIII Всеукраїнська науково-практична онлайн-конференція «Проблеми юридичної науки очима молодих науковців»* (17 жовтня 2024 р.). Київ: Національний університет біоресурсів і природокористування України. 2024. С. 27–28. URL: https://nubip.edu.ua/sites/default/files/u169/zbirnik_17.10.pdf

ВВАЖАТИ, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Дубового Андрія Сергійовича на тему: «Теоретико-правові аспекти справедливості та дієвості в системі принципів юридичної відповідальності», відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установ), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (із змінами), наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій» за № 40 від 12 січня 2017 року та пп. 5, 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами).

РЕКОМЕНДУВАТИ дисертацію Дубового Андрія Сергійовича на тему: «Теоретико-правові аспекти справедливості та дієвості в системі принципів юридичної відповідальності», до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Головуюча на засіданні
міжкафедрального семінару
декан юридичного факультету,
доктор філософії з галузі знань
«Право», доцент, доцент кафедри
теорії та історії держави і права
Університету «КРОК»

Наталія СТЕПАНЕНКО

Секретар

Лариса ІВАНЮТА

засвідчук
Директор департаменту кадрів Вищого навчального закладу
"Університет економіки та права "Крок"
"16" 03 20 26 р.